

SATVERSMES TIESAS KOLĒĢIJA

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV-1010. Tālrunis: 67830735, 67210274. Fakss: 67830770. E-pasts: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

LĒMUMS PAR ATTEIKŠANOS IEROSINĀT LIETU

Rīgā

2023. gada 18. septembrī

Satversmes tiesas 1. kolēģija šādā sastāvā: kolēģijas priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Jānis Neimanis un Jautrīte Briede,

kolēģijas sēdē izskatījusi Satversmes tiesā saņemto [..] pieteikumu par lietas ierosināšanu (pieteikums Nr. 143/2023),

konstatēja:

1. Pieteikuma iesniedzēja lūdz Satversmes tiesu:

1.1. atzīt Kriminālprocesa likuma 578. panta pirmo un otro daļu, 583. panta pirmo un otro daļu un 585. pantu (turpmāk arī – apstrīdētās normas) par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta pirmajam teikumam, kā arī Kriminālprocesa likuma 583. panta pirmo un otro daļu par neatbilstošu Satversmes 91. pantam un spēkā neesošu no [datums].

1.2. apturēt Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas [datums] nolēmuma lietā [..] izpildi.

2. Kriminālprocesa likuma 578. panta pirmā daļa noteic, ka par iesniegto kasācijas sūdzību vai protestu tiesa, kas pieņēmusi nolēmumu, paziņo prokuroram un tām personām, kuru intereses un tiesības šī sūdzība vai protests aizskar, kā arī informē apsūdzēto, kas atrodas apcietinājumā, par viņa tiesībām lūgt, lai viņam tiek nodrošināta iespēja piedalīties lietas izskatīšanā, un vienlaikus nosūta prokuroram un šīm personām iesniegtās sūdzības vai protesta kopiju.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 578. panta otro daļu šā panta pirmajā daļā minētās personas 10 dienu laikā pēc sūdzības vai protesta kopijas saņemšanas var

iesniegt rakstveida iebildumus vai paskaidrojumus, kā arī rakstveida lūgumu nodrošināt tām iespēju piedalīties lietas iztiesāšanā, kas nosūtāmi Augstākajai tiesai.

Kriminālprocesa likuma 583. panta pirmā daļa noteic, ka, ierosinot kasācijas tiesvedību, tiesa nosaka lietas izskatīšanu rakstveida procesā vai izskatīšanu tiesas sēdē.

Atbilstoši minētā panta otrajai daļai lietas izskatīšanu rakstveida procesā nosaka, ja iespējams pieņemt lēmumu pēc lietā esošajiem materiāliem. Ja nepieciešami papildu paskaidrojumi no personām, kurām ir tiesības piedalīties procesā, vai, pēc Augstākās tiesas ieskata, attiecīgajai lietai var būt īpaša nozīme likuma normu interpretēšanā, nosaka lietas izskatīšanu tiesas sēdē.

Kriminālprocesa likuma 585. pants noteic:

“(1) Lietu rakstveida procesā izskata pēc lietā esošajiem materiāliem, ievērojot kasācijas instances tiesas kompetenci.

(2) Ja nepieciešams, tiesa pieprasa iesniegt prokurora viedokli 10 dienu laikā.

(3) Par lietas apstākļiem ziņo tiesnesis, kuram uzdots referēt.

(4) Kasācijas sūdzību vai protestu izlemj, pieņemot lēmumu.

(5) Rakstveida procesā var pieņemt arī lēmumu par lietas nodošanu izskatīšanai tiesas sēdē.”

3. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 20. panta piektajai daļai, lemjot par to, vai uz saņemtā pieteikuma pamata ir ierosināma lieta, kolēģija izvērtē, vai:

1) lieta ir piekritīga Satversmes tiesai;

2) iesniedzējs ir tiesīgs iesniegt pieteikumu;

3) pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 18.–19.³ panta prasībām;

4) pieteikums nav iesniegts par jau izspriestu prasījumu;

5) pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums vai faktisko apstākļu izklāsts pēc būtības ir mainījies salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, par kuru lēmusi kolēģija.

4. Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punkts noteic, ka Satversmes tiesa izskata lietas par likuma atbilstību Satversmei. Līdz ar to pieteikumā ietvertais prasījums ir piekritīgs Satversmes tiesai.

5. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 11. punktu persona pieteikumu Satversmes tiesā var iesniegt tikai Satversmē noteikto pamattiesību aizskāruma gadījumā.

No pieteikuma un tam pievienotajiem dokumentiem izriet, ka Pieteikuma iesniedzēja ir apsūdzētā krimināllietā. Gan pirmās instances tiesa, gan apelācijas

instances tiesa pieņēma notiesājošu spriedumu, ar kuru atzina Pieteikuma iesniedzēju par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Izskatījis Pieteikuma iesniedzējas kasācijas sūdzību, Senāts [datums] pieņēma lēmumu ierosināt kasācijas tiesvedību un noteikt lietas izskatīšanu rakstveida procesā. [datums] Pieteikuma iesniedzēja tika informēta, ka lietas izskatīšana notiks [datums]. Senāts ar [datums] lēmumu lietā [..] atstāja negrozītu apelācijas instances spriedumu un Pieteikuma iesniedzējas kasācijas sūdzību noraidīja.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka [datums] esot atklājušās ziņas, kas varētu pierādīt viņas nevainīgumu. Taču Kriminālprocesa likuma 578. panta pirmās un otrās daļas dēļ Pieteikuma iesniedzēja vairs neesot varējusi iesniegt kasācijas instancei savus papildu apsvērumus par jaunajiem apstākļiem, jo šīs tiesību normas šādas tiesības apsūdzētajam neparedz. Tāpat Pieteikuma iesniedzējas ieskatā Kriminālprocesa likuma 583. panta pirmajā un otrajā daļā paredzētais regulējums nenodrošina vienādas procesuālās garantijas un lietas taisnīgu izskatīšanu, jo, lietu izskatot tiesas sēdē, apsūdzētajam būtu iespēja paust savus papildu apsvērumus. Tādējādi esot aizskartas Pieteikuma iesniedzējai Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības uz taisnīgu tiesu un pārkāpts tiesiskās vienlīdzības princips, kas ietverts Satversmes 91. pantā.

Savukārt Kriminālprocesa likuma 585. pants aizskarot Pieteikuma iesniedzējas tiesības uz taisnīgu tiesu divos aspektos. Pirmkārt, likumdevējs neesot ietvēris pietiekamas procesuālās garantijas, kas Senātam, izskatot lietu kasācijas kārtībā rakstveida procesā, ļautu uzklaut apsūdzēto, tostarp par apstākļiem, kas kļuvuši zināmi pēc kasācijas sūdzības iesniegšanas. Otrkārt, likumdevējs neesot noteicis procesuālo kārtību arī tam, lai apsūdzētais rakstveida procesā varētu pārliecināties par tiesas objektivitāti un neatkarību, izskatot iesniegto kasācijas sūdzību. Proti, rakstveida procesā neesot reglamentēti lietas izskatīšanas posmi – lietas izskatīšana, lietas apspriešana, nolēmuma pieņemšana un tā pieejamības diena.

Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēja ir tiesīga iesniegt pieteikumu, ievērojot konstitucionālajai sūdzībai Satversmes tiesas likuma 18. un 19.² pantā noteiktās prasības.

6. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrajai daļai persona var iesniegt konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesai vienīgi gadījumā, ja viņa ir izmantojusi visas iespējas aizstāvēt savas tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem vai arī tādu iespēju nav.

Senāta [datums] lēmums lietā [..] saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 588. panta piekto daļu nav pārsūdzams. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzējai nav iespēju aizstāvēt savas pamattiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem.

Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtais daļas otrais teikums nosaka: „Ja nav iespēju Satversmē noteiktās pamattiesības aizstāvēt ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, konstitucionālo sūdzību (pieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt sešu mēnešu laikā no pamattiesību aizskāruma brīža.”

Konkrētajā gadījumā termiņš pieteikuma iesniegšanai skaitāms no dienas, kad tika pieņemts un stājās spēkā minētais Senāta lēmums, proti, no [datums]. Pieteikums saņemts Satversmes tiesā 2023. gada 18. augustā. Tātad termiņš pieteikuma iesniegšanai ir ievērots.

Līdz ar to pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrajā daļā un ceturtais daļas otrajā teikumā noteiktajām prasībām.

7. Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkts noteic, ka pieteikumā jānorāda juridiskais pamatojums. Juridiskais pamatojums Satversmes tiesas likuma izpratnē nozīmē juridisko argumentāciju, kurā pamatota apstrīdētās normas neatbilstība katrai pieteikumā norādītajai augstāka juridiska spēka tiesību normai. Turklāt saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 20. panta sesto daļu Satversmes tiesa var atteikties ierosināt lietu arī tad, ja konstitucionālajā sūdzībā ietvertais juridiskais pamatojums ir acīmredzami nepietiekams prasījuma apmierināšanai.

7.1. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka Kriminālprocesa likuma 578. panta pirmā un otrā daļa, 583. panta pirmā un otrā daļa un 586. pants neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, jo nenodrošina personas tiesības tikt uzklautai. Pieteikuma iesniedzējas ieskatā minēto normu dēļ viņai nebija iespēju iesniegt kasācijas instancei savus apsvērumus par apstākļiem, kas varētu pierādīt viņas nevainīgumu.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka kasācijas instances tiesas kompetence krimināllietās būtiski atšķiras no pirmās instances un apelācijas instances tiesas kompetences. Pirmajā instancē tiek vērtēti visi lietas apstākļi, pārbaudīti un analizēti pierādījumi un lieta tiek izspriesta pēc būtības. Apelācijas instances tiesa pārbauda pirmās instances tiesas nolēmuma pamatotību un tiesiskumu. Šī pārbaude ietver lietas izspriešanu pēc būtības un var noslēgties ar to, ka apelācijas instances tiesa pievienojas pirmās instances tiesas nolēmuma pamatojumam vai arī taisa jaunu nolēmumu. Savukārt kasācijas instances kompetencē ir pārbaudīt, vai nolēmuma taisīšanā ir pareizi piemērotas materiālo tiesību normas un nav būtiski pārkāptas kriminālprocesuālās tiesību normas. Lietā esošo pierādījumu novērtēšana piekrīt tiesai, kas izspriež lietu pēc būtības. Arī jautājums par to, vai lietā esošie pierādījumi ir vai nav pietiekami apsūdzētā

vainas konstatēšanai, ir būtības jautājums, kas kasācijas kārtībā nav pārbaudāms. Tāpat kasācijas kārtībā nav pārbaudāmi kasācijas protesta un sūdzību iesniedzēju apsvērumi par citādu lietas apstākļu novērtējumu, nekā to ir izdarījusi apelācijas instances tiesa (*sal. sk. 2020. gada 26. marta sprieduma lietā Nr. 2019-15-01 11. un 11.1 punktu*).

Turklāt, lai mazinātu personu tiesību aizskārumu, kriminālprocesā tiek garantētas personas tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos. No šā principa izriet valsts pienākums kriminālprocesā savstarpēji līdzsvarot personas tiesības uz pietiekamu laiku aizstāvības sagatavošanai, citu kriminālprocesa dalībnieku pamattiesības un, visbeidzot, sabiedrības interesi par krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulēšanu saprātīgā laikā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta sprieduma lietā Nr. 2019-15-01 11. un 12. punktu*).

Kriminālprocesa likuma 655. panta pirmā daļa paredz iespēju atjaunot kriminālprocesu, kurā ir spēkā stājies tiesas spriedums vai lēmums, vai prokurora priekšraksts par sodu, sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Pēc tam, kad stājies spēkā nolēmums, var atklāties apstākļi, kas, izskatot lietu, netika ņemti vērā, jo nebija vai nevarēja būt zināmi. Šādos gadījumos taisnīgas tiesas un tās elementa - taisnīga sprieduma - nodrošināšanai jāparedz iespēja labot pieļauto netaisnību, atjaunojot tiesvedības procesu, lai lietas izskatīšanā tiktu ņemti vērā jaunatklātie apstākļi (*sal. sk. Satversmes tiesas 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 12.4. punkts*).

Ievērojot kasācijas instances tiesas īpašo lomu un vietu tiesvedībā krimināllietā kopumā, kā arī jaunatklātu apstākļu institūtu kriminālprocesā Pieteikuma iesniedzēja nav sniegusi juridisko pamatojumu tam, kāpēc apstrīdētajās normās ietvertās garantijas nav pietiekamas tiesību tikt uzklautam rakstveida procesā kasācijas instancē nodrošināšanai. Tāpat Pieteikuma iesniedzēja nav pamatojusi, kāpēc Kriminālprocesa likuma 578. panta otrajā daļā noteiktais 10 dienu termiņš nenodrošina taisnīgu līdzsvaru starp apsūdzētā tiesībām tikt uzklautam, citu kriminālprocesa dalībnieku pamattiesībām un, visbeidzot, sabiedrības interesi par krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulēšanu saprātīgā laikā.

Līdz ar to pieteikums par apstrīdēto normu iespējamo neatbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam ir acīmredzami nepietiekams prasījuma apmierināšanai.

7.2. Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata Kriminālprocesa likuma 585. pants neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam arī tāpēc, ka neesot iespējams pārliecināties par objektīvu procesa norisi, jo rakstveida procesā neesot reglamentēti lietas izskatīšanas posmi.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka no Satversmes 92. panta pirmā teikuma izriet valsts pienākums izveidot attiecīgu tiesu institūciju sistēmu un arī pienākums pieņemt tādas procesuālās normas, atbilstoši kurām tiesa lietas izskatītu kārtībā, kas nodrošinātu

to taisnīgu un objektīvu izspiešanu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2008. gada 9. maija sprieduma lietā Nr. 2007-24-01 8. punktu un 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 12. punktu*). Tiesvedības process nevar būt taisnīgs bez tiesas objektivitātes garantijām, kas atzītas par vienu no Satversmes 92. panta pirmā teikuma elementiem (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 14. maija sprieduma lietā Nr. 2012-13-01 12.1. punktu un 2018. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2017-16-01 15.1. punktu*). Tiesas objektivitātes jeb neitralitātes prasībai ir divi aspekti – subjektīvais un objektīvais. Pirmkārt, tiesai jābūt subjektīvi neitrālai. Otrkārt, tiesai jābūt neitrālai arī objektīvajā aspektā. Analizējot tiesas neitralitāti objektīvajā aspektā, nozīme var būt pat pieņēmumam. Turklāt nozīme var būt pat šķietamībai, tāpēc ir nepieciešams novērst pat šķietamu neobjektivitāti. Minētās atziņas par tiesas neitralitāti vienlīdz ir attiecināmas arī uz prokuratūru kā tiesu varas institūciju (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maijā sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 13. punktu un 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-23-01 11. punktu*).

Likumdevējs ir tiesīgs, ņemot vērā konkrētās tiesvedības procesa stadijas raksturu, paredzēt vienu vai vairākus dažādus līdzekļus tiesas objektivitātes nodrošināšanai, ciktāl šie līdzekļi ir pietiekami, lai nodrošinātu tiesas objektivitāti šajā tiesvedības procesa stadijā (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-23-01 11. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja norādījusi, ka, lai nodrošinātu objektīvu procesa norisi kasācijas instances tiesā arī rakstveida procesā nodrošināma prasība, ka tiesa nolēmumu taisa apspriežu istabā. Tomēr Pieteikuma iesniedzēja nav pamatojusi, kāpēc gadījumā, ja tiesa lietu izskata rakstveida procesā, likumdevējam ir obligāts pienākums noteikt lēmumu pieņemšanas formu. Arī pati Pieteikuma iesniedzēja pieteikumā norāda, ka apspriede nav vienmēr jānotur mutvārdos un tā var tikt noturēta rakstveidā. Turklāt pieteikumā nav pamatots arī tas, kāpēc objektivitātes garantiju nenodrošina likumā paredzētā iespēja pieteikt tiesnešiem noraidījumu. Tādējādi Pieteikuma iesniedzēja nav pamatojusi, kādēļ esošie līdzekļi nebūtu efektīvi un pietiekami viņas Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertu tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanai.

Līdz ar to pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums par Kriminālprocesa likuma 585. panta iespējamo neatbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam ir acīmredzami nepietiekams prasījuma apmierināšanai.

7.3. Pieteikuma iesniedzēja arī norāda, ka Kriminālprocesa likuma 583. panta pirmā un otrā daļa neatbilst Satversmes 91. pantam, jo mutvārdu sēdes gadījumā Pieteikuma iesniedzējai būtu bijusi iespēja informēt kasācijas instanci par saviem apsvērumiem, kas pierāda viņas nevainīgumu un ir atklājušies pēc kasācijas sūdzības

iesniegšanas. Tā kā Pieteikuma iesniedzējas sūdzība tika izskatīta rakstveida procesā, viņai šāda iespēja tika liegta.

Izvērtējot, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. pantam, Satversmes tiesai jānoskaidro: 1) vai un kuras personas (personu grupas) ir salīdzināmas un vai tās atrodas vienādos vai atšķirīgos apstākļos; 2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personām vai arī atšķirīgu attieksmi pret vienādos apstākļos esošām personām; 3) vai šāda attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu; 4) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-14-01 8. punktu*). Savukārt, lai noteiktu, vai un kuras personas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, nepieciešams atrast šīs grupas vienojošo pazīmi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 5. februāra sprieduma lietā Nr. 2014-03-01 18. punktu*). Viena kopīga pazīme pati par sevi ne vienmēr var kalpot par pietiekamu argumentu, lai konstatētu, ka divas personu grupas atrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 9. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2012-14-03 17.2. punktu*). Tiesai ir jāizvērtē arī tas, vai nepastāv kādi būtiski apsvērumi, kuru dēļ šīs personas (personu grupas) nav salīdzināmas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2017-15-01 18. punktu*).

Pieteikumā norādīts, ka vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos atrodas persona, kura iesniegusi kasācijas sūdzību un kuras lieta tiek izskatīta rakstveida procesā, un persona, kura iesniegusi kasācijas sūdzību un kuras lieta tiek izskatīta mutvārdu procesā.

Kriminālprocesa likuma 583. pants paredz, ka ierosinot kasācijas tiesvedību, tiesa nosaka lietas izskatīšanu rakstveida procesā, ja iespējams pieņemt lēmumu pēc lietā esošajiem materiāliem. Savukārt, ja nepieciešami papildu paskaidrojumi no personām, kurām ir tiesības piedalīties procesā, vai, pēc Augstākās tiesas ieskata, attiecīgajai lietai var būt īpaša nozīme likuma normu interpretēšanā, nosaka lietas izskatīšanu tiesas sēdē.

Pieteikumā nav pamatots tas, kādēļ Kriminālprocesa likuma 583. pantā noteiktais nav uzskatāms par tādu būtisku apsvērumu, kas liedz pieteikumā norādītās personu grupas savstarpēji salīdzināt. Tādējādi Pieteikuma iesniedzēja nav juridiski pamatojusi, ka pieteikumā norādītās personas būtu savstarpēji salīdzināmas.

Līdz ar to pieteikums neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punktā noteiktajām prasībām.

8. Ievērojot to, ka lieta Satversmes tiesā nav ierosināma, šī lēmuma 1.2. apakšpunktā norādītais lūgums ir atstājams bez izskatīšanas.

Ņemot vērā konstatēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 3. punktu un sesto daļu, Satversmes tiesas 1. kolēģija

nolēma:

1. Atteikties ierosināt lietu pēc [...] pieteikuma (pieteikums Nr. 143/2023).
2. Atstāt bez izskatīšanas šā lēmuma 1.2. apakšpunktā norādīto lūgumu.

Lēmums nav pārsūdzams.

Kolēģijas priekšsēdētājs

Aldis Laviņš